

KUCHLI TA’SIR QILUVCHI YOKI ZAHARLI MODDALARNI QONUNGA XILOF RAVISHDA MUOMALAGA KIRITISH JINOYATINING YOSHLAR UCHUN XATARLI TOMONLARI

XO’JAMURATOV IKROM AXMADOVICH

Uchtepa tumani Iio Fmb Jkb

katta tezkor vakili, podpolkovnik

Annotatsiya: Ushbu maqolada kuchli ta’sir qiluvchi va zaharli moddalarni kontrabanda yo’li bilan muomalaga kirishi hamda, yoshlar uchun salbiy bo’lgan bir qancha turlarini, ularga beriladigan jazo turlari haqida ko’rib chiqishimiz mumkin.

Kalit so’zlar: giyohvandlik, xavfli, Jinoyat Kodeksi, zaharli moddalar, narkotik moddalar, nazorat qilish.

Bugungi kunda insoniyatga xavf solib turgan transmilliy jinoyatchilikning eng xavfli uchta turi mavjud bo’lib, ular terrorizm, odam savdosi va giyohvandlik vositalari aylanmasi (narkobiznes) hisoblanadi. Shu bilan birga, hozirda kuchli ta’sir qiluvchi yoki zaharli moddalarning noqonuniy muomalasi ham global miqyosda xavfli tus olmoqda. Bu esa o’z navbatida mazkur jinoyat uchun javobgarlik belgilangan normalarni takomillashtirib borishni taqozo etadi. Ta’kidlash joizki, biror-bir normani takomillashtirish istiqbollarini belgilash uchun uning rivojlanish bosqichlarini o’rganish lozim. Bu esa normaning retrospektiv tahlili bo’lib, uning qanday paydo bo’lganligi, bosqichlari va bugungi holatini o’rganishni o’z ichiga oladi.

O’zbekiston Respublikasining Jinoyat Kodeksining 251¹-moddasiga muvofiq, Giyohvandlik vositalari, ularning analoglari yoki psixotrop moddalar hisoblanmaydigan kuchli ta’sir qiluvchi yoxud zaharli moddalarni o’tkazish maqsadida qonunga xilof ravishda tayyorlash, qayta ishlash, olish, saqlash, tashish yoki jo’natish, xuddi shuningdek ularni qonunga xilof ravishda o’tkazish yoxud ularni o’tkazish maqsadida tayyorlash yoxud qayta ishlash uchun asbob-uskunalarini tayyorlash, olish, saqlash, tashish, jo’natish yoki o’tkazish, — bazaviy hisoblash miqdorining yuz baravaridan uch yuz baravarigacha miqdorda jarima yoki uch yilgacha axloq tuzatish ishlari yoki bir yildan besh yilgacha ozodlikni cheklash yoxud bir yildan besh yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi. O’sha harakatlar takroran yoki bir guruh shaxslar tomonidan oldindan til birlashtirib sodir

etilgan bo‘lsa, — besh yildan yetti yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

Ushbu moddaning birinchi qismida nazarda tutilgan harakatlar uyushgan guruh tomonidan yoki ko‘p miqdorda sodir etilgan bo‘lsa, — yetti yildan o‘n yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

Kuchli ta’sir qiluvchi yoki zaharli moddalarni ishlab chiqarish, olish, saqlash, hisobga olish, berish, tashish yoxud jo‘natish qoidalarni buzish, agar bu ehtiyotsizlik orqasida ularning o‘g‘irlanishiga yoki boshqa tarzda jiddiy zarar yetkazilishiga olib kelgan bo‘lsa, — bazaviy hisoblash miqdorining ellik baravaridan yuz baravarigacha miqdorda jarima yoki uch yilgacha axloq tuzatish ishlari yoki ikki yildan besh yilgacha ozodlikni cheklash yoxud besh yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

O‘zbekistonda keyingi ikki yilda yoshlar o‘rtasidagi jinoyatchilik va huquqbuzarlik oldingi yillarga nisbatan kamaygan bo‘lishiga qaramay aynan tartibsizlik, taqiqlangan psixotrop moddalarning yoshlar o‘rtasida noqonuniy tarqatilishi hamda ta’lim muassasalari o‘quvchilarining o‘tkir tig‘li sovuq qurollardan foydalanishi kabi salbiy illatlarning ko‘payib borishi keng jamoatchilik vakillarini tashvishga solib qo‘ymoqda. Bugungi kunda “Tramadol”, “Lirika” deb ataladigan dori vositalari ko‘p tarqalmoqda. Bu holatning oldini olish maqsadida “O‘zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga jamoat xavfsizligini ta’minlashga qaratilgan o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida” qonun qabul qilindi. Arzimasdek ko‘ringan dori vositalari yoshlarni yo‘ldan adashtiradigan, qolaversa, ularni sog‘lom hayot tarzidan uzoqlashtiradigan vosita sifatida qaralmoqda. Bu dorilar dastlab davolovchi dori vositasi sifatida xizmat qilgan. Yoshlar ulardan bosh og‘rig‘ini qoldirishda va kayfiyatni ko‘tarishda foydalanishgan. Unga salomatlik baxsh etuvchi davo sifatida qarashgan. Bu kabi dori vositalarida giyohvand moddalarida bo‘lgani kabi o‘ziga o‘rgatib qo‘yish xususiyati bor va u insonni o‘ziga tobe etib qo‘yadi. Bu esa hayotimizda giyohvandlikning yangicha ko‘rinishini paydo qiladi. Aldov yo‘llari bilan o‘quvchi yoshlarimiz ham bu dorilarni qabul qilgan holatlari kuzatildi. Ayrim yoshlar balog‘at yoshidagi o‘zgarishlar va dipressiya holatlarini yengish uchun psixotrop moddalarni xarid qilishmoqda. Ba’zilar bu dorini qabul qilish orqali imtihonlarga yaxshi tayyorgarlik ko‘rish, asablarni tinchlantirish, diqqatni jamlash va ruhiy yengillikni sezish mumkin degan safsatalarda ishonib kuniga 40 donagacha qabul qilish orqali

sogʻligida xavfli muammolarni keltirib chiqarmoqda, - deydi Oʻzbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Narkotik moddalarni nazorat qilish milliy markazi boʻlim boshligʻi, Davlat komissiyasi masʼul kotibi Shuhratjon Gʻulomov.

Giyohvandlikka, odatda, irodasi kuchsiz, oʻzini tiya olmaydigan, oʻtkir sezgilarni oʻzida sinab koʻrishga qiziquvchan, ruhan zaif va oʻta xudbin oʻzining mustaqil fikriga ega boʻlmagan, oʻzgalarga boʻysunuvchi kishilar beriluvchan boʻladi. Xalqimizda shunday naql bor “Tarbiyada tanaffus boʻlmaydi”. Shunday ekan. Yoshlar tarbiyasidagi nuqson va kamchiliklar, giyohvand moddalarni isteʼmol qilib yuruvchi katta yoshdagilarga taqlid va havas, giyohvand moddalarga boʻlgan qiziqish, ota-ona bolaning ehtiyojidan koʻproq miqdorda unga pul mablagʻlarini berishi, berilatgan mablagʻlarning nima uchun sarflanyotganligi bilan qiziqmaslik, atrofidagi insonlar, oiladagi noxush sharoit (ota-onaning ichkilikboz yoki giyohvand boʻlishi) oiladagi shaxslararo munosabatning yaxshi emasligi, ota-onaning farzand tarbiyasiga vaqt ajratmasligi oqibatda farzand ota-ona eʼtiboridan, mehridan chekkada qolishi, hamda giyohvand moddalarning oson topilishi yoki qoʻl ostida boʻlishi ham giyohvandlikka sabab boʻlishi mumkin. Giyohvandlikka muhtalo boʻlganlarda xastalik borgan sari kuchaya borib, odatda, kutilmagan yomon oqibatlarga olib keladi. Giyohvandlik eyforiyasida, yaʼni kayfi chogʻlikda 2 bosqich kuzatiladi: qisqa muddatli —1-5 daqiqa davom etadigan oʻtkir hissiyotli bosqich (haqiqiy eyforiya) va uzoq (1—3 soat) choʻziladigan boʻshashish, tinchlanish davri. Bu bosqichlarning qisqa yoki uzoq boʻlishi qanday giyohvand modda qabul qilinganiga va miqdoriga bogʻliq. Giyohvandlikning hamma turi ham oʻz rivojida giyohvand moddalarga oʻrganib qolish yoʻli bilan Giyohvandlik sindromining shakllanishiga olib keladi. Bu sindromning rivojlanishida ham 3 bosqich farqlanadi:

1) giyohvand moddaga nisbatan organizm reaktivligining oʻzgarishi va ruhiy bogʻlanishning paydo boʻlishi;

2) xumor (abstinent) sindromi koʻrinishida jismoniy bogʻlanishning yuzaga kelishi;

3) organizm barcha sistemalarining zaiflashishi (tolerantlikning pasayishi, yaʼni giyohvand moddalarning avvalgi miqdorini koʻtara olmaslik, xumorning surunkali davom etishi va ayrim hollarda poli narkomaniyaning vujudga kelishi).

Giyohvandlikka muhtalo boʻlgan bemorlar asosan shifoxona (statsionar) sharoitida 2—4 oygacha davolanib, 4—5 yilgacha ambulatoriya kuzatuv va

hisobida bo‘ladilar. O‘zbekistonda giyohvand vositalarni ishlab chiqarish va sotish bilan shug‘ullangan kishilar jinoiy javobgarlikka tortiladi. O‘zbekiston mustaqillikka erishganining dastlabki kunlaridan boshlab, narkotik moddalarning g‘ayriqonuniy aylanishi va uning iste‘moliga qarshi kurash boshlandi. Mamlakatimizning tinchligi va xavfsizligiga tahdid solayotgan bir qator ichki va tashqi omillarga: kashandalik, odam savdosi, diniy ekstremizm, giyohvandlik va ichkilikbozliklar kiradi.

Zamonaviy dunyo nafaqat ko‘plab ijobiy tomonlarga ega, balki salbiy hodisalarga ham daxli yo‘qdek go‘yoki. Biroq o‘smirlar orasida giyohvand moddalarni iste‘mol qilish hollari mavjud. Misol uchun, Rossiyada giyohvandlikning ko‘chasiga kirib qolgan o‘smirlar soni mamlakat aholisining 1,7 foizini tashkil qiladi. Bolaning giyohvandlikka bo‘lgan munosabati ko‘plab omillarga bog‘liq. Har kuni diskotekalarda, ko‘plab filmlarda, qo‘shiqlarda va maktabda giyohvand moddalar haqida eshitadilar. Ko‘pincha giyohvandlik va giyohvandlik kabi o‘smirlar qiziqishlarini qondirishga intilgan shaxslar orasida mashhurdirlar, ammo bu kasbning oqibatlari haqida hech narsa bilishmaydi. Bundan tashqari, giyohvandlik – irodasi zaif yoshlar orasida keng tarqalgan. Giyohvandlik vositalari sotishni o‘ziga kasb qilgalar, oilasida moddiy ta‘minoti yuqori bo‘lgan yoshlarni jalb qilib, ular hisobidan bo‘ylik ortirishadi. Ammo bu zaxri qotilni istemol qilayotgan yoshlar salomatligini yo‘qotishi, o‘lim bilan tugashi yoki ulardan nogiron farzandlar tug‘ilishi mumkin.

Afsuski, yoshlar ushbu turdagi (noqonuniy) moddani olish uchun turli xil manbalar mavjud. Giyohvand moddalarni ushbu manbalarini bilish bolalarini giyohvand moddalarni noqonuniy iste‘mol qilishdan himoya qilishni istaydigan va giyohvandlik xavfini cheklaydigan ota-onalar uchun muhimdir. Giyohvandlik dunyoda ommaviy xarakterga ega bo‘lganligi uchun, profilaktika uni yengishning eng yaxshi usuli hisoblanadi. Eng yaxshi natijalarni olish uchun siz maksimal xususiyatlardan foydalanishingiz kerak: Farzandingizning ta‘lim- tarbiyasida oilaning roli kuchaytirilishi kerak; Ota-onalar farzandlarining yosh psixologiyasiga sezgir bo‘lishi kerak; Maktablar va universitetlarda tegishli kirish darslari o‘tkazilishi kerak; Televizion ekranlardan siz bema‘ni va nosog‘lom turmush targ‘ibotiga jalb qilingan barcha film va dasturlarni olib tashlashingiz va ularning telefonlarini vaqti - vaqti bilan tekshirib turishingiz kerak. Farzandingizning do‘stlari kimlar ekanligiga e‘tibor berish kerak. Farzandingizning bo‘sh vaqtdan

unimli foydalanishi uchun, farzandingizning qiziqishlaridan kelib chiqqan holda, biror kasb-hunarga bo‘lgan qiziqishini ortishi uchun, sharoitlar yaratishingiz turli xil fan va sport to‘garaklariga jalb qilinishini ta‘minlashingiz kerak. Farzandingiz bilan do‘stona suhbatlar qurishingiz, uning orzu, istak va xohishlari bilan qiziqishingiz kerak. Shundagina, farzandingizning sizga bo‘lgan mehri, hayotga bo‘lgan qiziqishi ortadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. 251¹-modda ikkinchi qismining sanksiyasi O‘zbekiston Respublikasining 2021-yil 25-avgustdagi O‘RQ-711-sonli [Qonuni](#) tahririda — Qonunchilik ma‘lumotlari milliy bazasi, 26.08.2021-y., 03/21/711/0825-son
2. 251¹-modda to‘rtinchi qismining sanksiyasi O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 3-dekabrda O‘RQ-586-sonli [Qonuni](#) tahririda — Qonun hujjatlari ma‘lumotlari milliy bazasi, 04.12.2019-y., 03/19/586/4106-son
3. Karimov I.A. “Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch” T.: 2008 y.
4. Sh. M. Mirziyoyev. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag‘ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo‘shma majlisidagi nutqi. Toshkent: O‘zbekiston, 2016 – 56 b.
5. Sh.M. Mirziyoyev. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent: “O‘zbekiston” 2017 – 17, 448 b.
6. X.Ibragimova, Sh.Abdullayeva “Pedagogika nazariyasi” Toshkent-2008. 269bet.

Research Science and Innovation House

